

Senyor Momars'ın Vosporomahia Adlı Yunanca Şiirinde Türkçe Kelimeler ve 18. Yüzyıl İstanbul Tasviri

Σαυvas E. Tsilenis – Kallirroï Dafna

Yunanistan Milli Araştırma Kurumu – Yunanistan Araştırma ve Teknoloji Genel Sekreterliği

Çeviri: Arzu Eker Roditakis

Bu çalışmada üzerinde duracağımız manzumenin başlığı da olan “Vosporomahia” sözcüğü, Yunanca “Vosporos” (Boğaziçi, İstanbul Boğazı) ve “Mahi” (savaş, anlaşmazlık, çatışma) sözcüklerinden oluşan bir birleşik isimdir. Doğu ve Batı arasındaki çatışmayı Boğaz'ın iki yakasını, son kerte de Asya ve Avrupa kıtalarını kişiselleştirerek, güzellikleri hakkında tartışan iki kız kardeş olarak anlatır.

Avrupa tarafı kendi üstünlüğünü binalarından, imparatorluk saraylarından, anıtlarından ve köylerinden yükselen medeniyete dayandırırken, Asya ise doğal manzara ve güzellikleriyle üstün olduğunu savunur. Şiirin sonunda iki taraf birbiriyle barışır ve her ikisinin de güzelliğinin karşı yakada bulunanların gördükleri manzaraya bağlı olduğu üzerinde mutabakata varırlar. Bu manzume İstanbul'da doğup yaşayan ve buradaki Avusturya Büyükelçilğinin ilk tercümanı olan Gaspard Ludwig Momartz (1696 İstanbul - 1761 İstanbul) tarafından yazılmıştır. İspanyol vatandaşı olan babası tarafından

Flaman, annesi tarafından ise Franko-levanten köklere sahip olan Momars, 1719 yılında Ecole des Jeunes des Langues'dan mezun oldu.¹ İspanyolca “Senyor” ünvanını almasının başlıca sebebi babasının İspanyol vatandaşı olmasıydı. Flamanca, Almanca, İtalyanca, Fransızca'nın yanısıra, diplomat statüsü nedeniyle Osmanlıca ve Latince de biliyordu. Momars'ın Yunanca da bildiğine dair elimizdeki tek kanıt *Vosporomahia*'dır. 1745 yılında, ikinci kızlarının doğumu sırasında karısının genç yaşta ölmesi Momars'ın derin bir melankoli yaşamasına neden olur; arkadaşı doktor ve filozof Ioannis Rizos Manes, melankolisine çare olarak Momars'a şiir ile uğraşmasını tavsiye eder. Reçete başarıya ulaşır, ve İlias Vutieridis'in de belirttiği gibi, “hiçbir eczane ilacı bu sonucu verememiş; Arabistan'ın hiçbir merhemi bu yarayı iyileştirememişti. Manes'in reçetesi ise fevkalade iyi gelmişti.”

Şiirin birçok yerinde şairin yaşadığı melankoliye vurgu yapılır. Esin Ozansoy'un “İstanbul Boğazı'ndaki Güzellik Savaşı: ‘Bosporomakhia’” başlıklı makalesinde, kendi çevirisiyle alıntıladığı birkaç dizeye yer veriyoruz:

“Mayıs ayının bülbülleri melodik şarkı söylüyor,
Zannedersin nasıl ağlıyor, nasıl feryat ediyor ve sana acıyor.
Parlak ay denizi altın rengine dönüştürdüğünde,
Şansının nasıl da iyice değiştiğini ay sana gösterir.
Sen deniz kıyısının dibinde yalnız başına iç çekiyorsun,

.....

1 Ecole des Jeunes des Langues, doğu dillerinde, yani Türkçe, Arapça, Farsçe ve Ermenice'de mütercimlik ve tercümanlık yapacak olan geleceğin dragoman'larını yetiştirmek üzere, kral XIV. Louis'in zamanında 1665 – 1683 yılları arasında Fransız ekonomi bakanlığı yapmış olan Colbert'in inisiyatifiyle 1669 yılında kuruldu. Okul daha önce, 16. yüzyılda IV. Henri'nin karısı Medici'li Marie'nin girişimiyle kurulan “3 Dil Koleji”nde başlamış olan düzensiz dil eğitimini sistematize etmiştir. 1700 yılında daha sonra Lycée Louis-le-Grand adını alacak olan Collège de Clermont ile birleştirilmiştir. Okulun “Jeunes des Langues” adı verilen ve daha çok diplomatların, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Fransız tüccarların ya da bölgedeki Hıristiyanların oğulları olan öğrencileri hem İstanbul hem Paris'ye öğrenim görüyordu. 1873'te Ecole spéciale des langues orientales ile birleşen okul, bugün Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Ulusal Enstitüsü (Institut National des Langues et Civilisations Orientales) olarak işlev görmekte. Kaynaklar: Portail des relations internationales. Portail des relations internationales & Portail du XVIIIe siècle. www.wikipediaEcole des Jeunes des langues.

Diğerleri sanki şarkı söylüyor, dans ediyor ve sevinç içindeler.
Afrodit hazzı bağışlamıyor,
Ne de seni aşk teselli ediyor:
Zehirli bitkiyi tutan Azrail seni yaraladı;
Eşin seni öldürdü ve dersin ki seni iyileştirecek mi?”²

Atina Akademisi’nde bulunan elyazmasına göre *Vosporomahia* 1752 yılında yazıldı ve iki kez basıldı. İlk basımı 1766 yılında Leipzig Saksonya’da, Evgenios Vulgaris’in nezaretinde, ikinci basımı da 1792 yılında Venedik’te, II. Mahmut’un doktorluğunu yapan Giritli Kirikos Heretis’in (1760-1830) desteğiyle gerçekleşmiştir. Heretis aynı zamanda aydın bir kişidir; kendi eserleri de vardır. Vulgaris, Momars’ın bu eserini, metnin Latineden Yunanca’ya transkripsiyonunu yapan, metne bazı düzeltmeler getiren ve onu zenginleştiren Patrik III. Kallinikos’un (1713 – 1791) yardımıyla yayınlamıştır. Patrik III. Kalinikos, şiirin birçok dizesini işleyerek kendi yaşamını anlatan bir manzume yazmıştır; bunlar yakın zamanda Yunanca’da yayınlanmıştır.³

18. yüzyıl boyunca, İstanbul Rumları’nın sosyal yaşamını etkileyen en önemli unsur, Nikolaos Mavrokordatos’un Divan-ı Hümayun’a Baş tercüman olarak atanmasının yanısıra, Eflak ve Boğdan Voyvodalığının da kendisine verilmesiyle beraber Fenerli Rum ailelerin Osmanlı İmparatorluğu’nun siyasetinde yükselmesi olmuştur. Dil bilen asillerden oluşan bu sınıf, Antik Yunanca’dan, Yunan halk şiirinden, İtalyanca’dan ve büyük ölçüde Türkçe’den dilsel unsurların biraraya getirildiği orijinal bir yazı dili yaratmıştır. *Vosporomahia* zamanının en popüler metinlerinden biri olarak kabul edilir ve İstanbul’un coğrafi yapısını ve binalarını, şehrin günlük yaşamını, veba salgını gibi bazı önemli olayları da sadakatla betimlemesi nedeniyle, bunların dışında Fenerli Rumlar tarafından geliştirilmiş bir dili olması nedeniyle de Modern Yunan şiir tarihi içerisinde önemli bir yere sahiptir. *Vosporomahia* o zamanki Rum toplumunda popüler bir folklorik metin olarak okunmuş ve evlerde ders veren öğretmenler

.....

2 VOSPOROMAHIA, 1619-1628 dizeler, s. 65.

3 Agamemnon Çelikas (yayına hazırlayan – önsöz), Καλλινίκου Γ', Πατριαρχού Κωνσταντινουπόλεως. Τα κατά και μετά την εξορίαν επισυμβάντα (Kalinikos III, İstanbul Patriği, Sürgün Sırasındaki ve Sonrasındaki Olaylar), Atina 2004, ss. 59-66. Manzumenin birçok dizesi tam olarak aynı olmasa da bu eserde bulunmaktadır.

tarafından uzun bir süre ders kitabı olarak kullanılmış olmasından dolayı 26 yıl gibi bir zaman içerisinde iki kez basılmıştır.

Metinde yaygın olarak kullanılan toplam 326 adet Türkçe sözcük ise genellikle isimlere sonek eklenmesi yoluyla evrilmiştir: alem – *αλέμι* (*alemi*), zevk – *ζεύκι* (*zevki*), esnaf – *εσνάφι* (*esnafi*), kıyafet – *κιαφέτι* (*kiyafeti*), sedir – *σεντίρι* (*sediri*), taban – *ταμπίνι* (*tabini*), tarz – *τάρζι* (*tarzi*) örneklerinde olduğu gibi. Evrilme sıfatlarda ise: meşhur – *μεσχούρικος* (*meshurikos*), nazik – *ναζίκικος* (*nazikikos*), zalim – *ζαλούμικος* (*zalumikos*), huzurlu – *χουζουρλούδικος* (*huzurludikos*), emin – *εμείνικος* (*eminikos*) ve fiillerde de, ayarlamak / ayarladım – *αγιαρδίζω* (*ayardizo*), vazgeçmek/vazgeçdim – *βαζγκεστιζώ* (*vazgestizo*), zevklenmek /zevklendim – *ζευκλευτίζω* (*zevklendizo*), konmak /kondum – *κουεύω* (*konevo*), sallanmak /sallandım – *σαλιντιζομαι* (*salindizome*) şeklinde olmuştur.

Dönemin Yunanca yazılmış başka şiirlerinde, nesrinde ve tiyatro oyunlarında da benzer sözcüklerle ne kadar sıklıkla karşılaşıldığını araştırmamıza dahil ettik. Çoğu zaman, eserini bir Osmanlı / Fener çevresine entegre etme çabasında olan yazar, bazı sözcüklerin Yunanca karşılığı olmasına rağmen Türkçelerini kullanmayı tercih etmektedir. Ayrıca, dilsel çeşitlilik adına aynı sözcüğün hem Türkçe hem Yunancası dönüşümlü olarak kullanılabilmekte: *αηδόνη* (*aidoni*)- *μπουλμπούλι* (*bulbuli*), *γεφύρι* (*yefiri*) – *κιουπρί* (*kiupri*), *θρόνος* (*thronos*) – *τάχτι* (*tahti*) örneklerinde olduğu gibi. Bazen de bu sözcükler dönüşümlü değil, yanyana dizilmiş olarak kullanılmakta. Metinde Türkçe sözcüklerin yoğunlaştığı durumlarda, iki dilin tamamıyla içiçe geçtiği izlenimi yaratılır; bu durumda bir sözlükçe kullanılması kaçınılmazdır.

Momars'ın Fenerli Rumlar'ın dilini kullanması 19. yüzyıl biliminsanları arasında günümüze kadar gelen olumlu ve olumsuz bazı yorumlara neden olmuştur. 20. yüzyılda sistematik olarak bu manzumeyle ilgilenen ilk kişi, çalışması 1927'de yayınlanan Ilias Vutieridis'tir.⁴ Vutieridis'e göre Fenerliler edebiyat okulundan çıkmış olan

4 Ilias Vutieridis, *Ιστορία της Νεοελληνικής λογοτεχνίας (Modern Yunan Edebiyatı Tarihi)*, Atina 1927. Kitabında Vutieridis, Alexandros Kalsoğlu, Kamarasis Yorgakis, Protosaltis Yakumis, Armasis Saul, Petros Lampadarios, Ioannis Karacas ve Yorgos Souços gibi, eserlerinde Türkçe'yi kullanan diğer şairlere de değinmektedir.

ve halk dilinin ilk kez eski Yunanca, Türkçe ve İtalyanca sözcüklerle beraber kullanıldığı bu şiirle Momars, kendinden sonra gelen ve bazıları antik Yunanca kullanımına karşı olsa da, Türkçe'yi kullanmakta tereddüt etmeyen Fenerli şairlere örnek olmuştur. Vutieridis, şiirin dilsel özelliklerinin 1792'de Kirikos Heretis'in yazmış olduğu önsözde belirtilmiş olduğunu düşünür: "Bu çok dil bilen yabancıнын bizim şivemizi belki de kendi içimizden birçoğunun bilmediği kadar iyi bilmesi bir mucize gibidir. Fakat bugün bu şehirde kullanılan bu dili konuşmaktadır ve bu dilde yazmıştır. Bu dil de birçok Türkçe ses, sözcük ve ifadenin bir karışımıdır. Bu nedenledir ki, başka yerlerde yaşayan Helenler için bu kitap utanç verici ve önemsiz gelecektir; ancak Osmanlı Devleti'nde ve tabii ki İstanbul'da yaşayan Rumlar arasında kitabın başarılı bulunacağı ve sevileceği aşikârdır." (*Vosporomahia*, sayfa, V). Heretis, ayrıca bu manzumeyi okuyup anlamak için okuyucunun üç dilli bir sözlüğe ihtiyaç duyacağını da belirtir. Zamanın Osmanlı yetkililerinin ve Fenerli Rumlar'ın kullandığı Türkçe'nin bugünkünden birçok Arapça ve Farsça sözcük içermesi bakımından farklı olduğu düşünülürse, bir sözlüğe daha ihtiyaç duyulacaktır, yani bir Osmanlıca sözlüğe.

Fenerli Rumlar'ın diline ve bu dilin edebi değerine dair birbirine karşıt görüşleri aşarken, eski Yunanca, ve hatta Türkçe ifadeleri de içinde barındıran bu karışık dilin toplumun o kesiminde yaygın dil olma nedenlerini anlamamız gerekir. Fenerliler'in çoğu eğitimli, ekonomik durumları iyi ve İmparatorluk içinde mevki sahibiydi. Birçoğu, Sadrazam Koca Ragıp Paşa'nın (1698-1763) özel doktoru olan Athanasios Komninos İpsilantis, ya da uzun bir zaman Kırım Hanı'nın sarayında yaşamış olan Kesarios Daponte örneğinde olduğu gibi, yüksek mevkideki insanların çevresinde doktor, kâtip ya da tercüman olarak görev yapıyordu. Bazıları da Tuna boylarındaki vilayetlerde önemli konumdaydılar. Bunların yanısıra, imparatorluk içinde bir gayrimüslimin elde edebileceği en yüksek resmi konum olan Baş Tercümanlık da vardı. Momars'ınki gibi yüksek bir konuma gelmek isteyen herkes için, hukuk jargonunun yanısıra, Osmanlı edebiyatı terminolojisini de bilmek şarttı. Yüksek eğitilmiş olmaları, Batı dilleriyle beraber Osmanlıca'yı da akıcı bir biçimde konuşabilmeleri sayesinde Fenerliler resmi belgeleri, edebi ve tarihi eserleri tercüme

etme olanağı elde etmişlerdir. İçlerinden hem Osmanlı İmparatorluğu baştercümanlığı, hem de Erdel voyvodalığı yapmış olan Aleksandros Hançeri iyi bir örnektir. Hançeri'nin 1844 yılında yazmış olduğu büyük eseri Fransızca-Arapça-Farsça-Türkçe Sözlük, tüm Avrupa'da göstermiş olduğu başarıdan dolayı Fransız Akademisi tarafından ödüllendirilmiştir. Fenerli aydınlar saray ile olan temasları sayesinde, yüksek mevkideki yetkililerle devletin resmi dilinde, resmi belgelerdeki hukuk dilini kullanarak yazışmışlardır. Ayrıca Ortodoks kilisesinin diline de son derece hakimdiler.

Türkçe sözcüklerin tercih edilmesi, o zamanın günlük dilinde kullanılıyor olmalarının dışında, sözcüğe karşılık gelen Yunanca sözcüğün bir kaç anlama gelebilecek şekilde muğlaklık içermesinden ve bazı durumlarda daha kesin bir anlam tanımına ihtiyaç duyulmasından kaynaklanmaktaydı. Fenerliler tarafından yazılan birçok edebi eserde Türkçe kökenli kelimelere rastlamak mümkün. Bunlar şu şekilde sınıflandırılabilir: 1) eğlence ve dinlenme yerleri 2) iyi yönler ve kusurlar 3) duygular ve tutkular 4) doğal ve inşa edilmiş çevre 5) ünvanlar ve rütbelere 6) salgın hastalıklar ve doğal felaketler. Momars'ın *Vosporomahia*'sında ise en sık kullanılan sözcük (89 kere) burada konak anlamına gelen "köşk" / "kioski" (κίοςκι) sözcüğü, sıklık açısından kendisini takip eden iki kelime ile ilişkilidir: "seyran" / "seryani" (σεργιάνι) (85 kere) ve onun fiili "seyretmek" / "seryanizo" (σεργιανίζω) (47 kere). Eğer izleyen kişi anlamına gelen ve "seyretmek" fiilinden türemiş olan "seyirci" / "seyircis" (σειρτζής) (12 kere) sözcüğünü de eklersek, toplamda elimizdeki sözcüklerin 142 kez amaçsızca bakınma, gezinme hareketine işaret ettiğini görürüz, ki bu da zamanı karakterize eden tasasızlığa ve saadete işaret eder. Sıklık açısından bu sözcükleri binalara ilişkin sözcükler takip etmektedir: "saray" - "sarai" (σαράϊ) / "sarayi" (σαράγι) / "serayi" (σεράγι) (37 kez), ve "bahçe" / "bahçes" (μπαχτσές) (34 kez). Daha sonra ise 33 kereyle "zevk" / "zevki" (ζεύκι) sözcüğü, ve 32 kere ile "eğlence" / "eylences" (εγλεντζές), fiili "eğlenmek" / "eylendizo" (εγλεντιζω) ve de "eğlendirmek" / "eylendirdizo" (εγλεντιρδιζω) üçlüsü gelmektedir.

Olgusal unsurlar söz konusu olduğundaysa şiir Boğaz'ın ve Boğazdaki köylerin ve Adalar'ın detaylı bir betimlemesini birçok yerin adını vererek sunmaktadır. Ancak bu yer isimlerinden bazılarını

harita üzerinde günümüz Türkçesindeki adıyla tespit etmek oldukça zordur. Bu sunumda, Levanten köklü bir sakinin anlattığı şekliyle İstanbul'un coğrafyası ve anıtları üzerinde durulacaktır. Çalışmanın ekindeki Tablo 1'de şunlar belirtilmiştir: metinde geçen yer isimleri, isimler ve etnisiteleri, isimleri geçen yerlerin ya da anıtların daha geniş coğrafi bölgesi, ayrıca binanın işlevi, bulunmuş olduğu veya günümüzde bulunduğu semt, örneğin: "Tabakhanes" [Bakırköy (Makro-hori)'deki Tabakhane] gibi. Buna ek olarak, metin içinde İstanbul çevresine oldukça atıf olduğundan ilgilenenler için çeviriyi kolaylaştırması açısından belirli coğrafi yer adlarına karşılık gelen Türkçe isimler ve yazılışları parantez içinde verilmiştir, örneğin, π.χ. Γερλι-κιογι, χωριό [Σαριγερ/ Yerliköy (Çiftliği/ Uskumru köyü, Sarıyer)]. Metin içinde, isimlerin yazımında birçok hata ve zamana özgü yazım biçimi bulunmaktadır. Bu da özellikle bu isimlerin günümüzdeki telaffuzunun ne olduğunu anlamayı zorlaştırmaktadır, örneğin Κιο[ρ] φές [Τοαμκιορφές/ Κάνλιτζα] (Kö[r]fez [Çamkörfez/ Kanlıca]).

Yer isimleri şehrin o devirdeki idari bölünmesine göre sınıflandırılmıştır. Buna göre coğrafi bölgeler şunlardır: Sur içi İstanbul, Boğaz'ın Avrupa ve Asya yakası, Galata, Eyüp, Halkidona (bugünkü Kadıköy) ve Adalar. Bir başka kategoride ise bu bölgelere tekabül eden mimari eserler sayısı belirtilmiştir ve aşağıdaki tabloya ulaşılmıştır. [Bu tablonun bütünü okumak için, ekteki tablo I, bkzn.]

	Yer İsimleri	%	Mimari Eserler	%
Sur İçi İstanbul	12	6,9	42	38,2
Boğaz'ın Avrupa Yakası	54	31,2	17	15,5
Galata	16	9,2	24	21,7
Eyüp ve Çevresi	20	11,6	7	6,4
Boğaz'ın Asya Yakası	30	17,4	10	9,1
Kadıköy ve Çevresi	15	8,7		
Adalar	9	5,2	10	9,1
İstanbul Dışı	17	9,8		
Toplam	173	100,0	110	100,0

Yukarıdaki tabloya göre, yer isimlerinin çoğunluğu (%48,6) Boğaz'ın iki kıyısında, daha çok batı tarafında yoğunlaşırken, eski surlar içinde kalan İstanbul ise mimari eser sayısı bakımından üstündür (% 38,2), Galata da aynı şekildedir (% 21,7); her iki sahil şeridi ise eserlerin toplamda çeyreğine sahiptir (% 24,6). Kadıköy ve Kadıköy'ün Asya çevresinin anıtlarının metinde yer almaması dikkate değerdir. *Vosporomahia*'nın diyalogunda, Asya doğal güzelliklerini vurgularken, sıklıkla Avrupa yakasındaki köylerin dezavantajlarından bahsedip, kendi tarafındaki yerleri detaylı bir şekilde betimlemeden bırakır. Bunun tek istisnası Yuşa Tepesi'dir, ancak o durumda da tepeyi değil, tepeden görünen manzarayı tasvir eder (1310-1340. dizeler arası, s. 56). Adalar'da ise bahsi geçen anıtların %10'u bulunmaktadır; bunların hepsi de, Adalardaki o zamanki Rum Ortodoks nüfusun diğer etnisitelerden sayıca fazla olup bir anlamda daha özgür olmalarından dolayı ortodoks inancına ait dini mimari eserlerdir.⁵ Momars'ın Adalar'ın, Adalar'daki manastır ve kiliselerin çoğunlukla Yunanca adlarını kullanması karakteristiktir; o zamanın seyyahları genellikle yerlerin Türkçe adlarını da verirlerdi.

Konuyu eksik bırakmamak adına, günümüze kadar gelen metinde bazı gerçek kişi isimleri ve mitolojik karakterlerin isimleri de geçmektedir; bu isimler Tablo 4'te sınıflandırılmıştır. Toplam 20 isim içerisinde sadece 7 tanesi zamanın kişilerine aittir: (1) "Veliht Ahmet" bir kez, sonrasında Sultan III. Ahmet, (2) "İbrahim Paşa" veya "Braimpaşa" on defa, (3) Kınalıada Sotiros Manastırında bir keşiş olan "Ioakim", (4) Metinde ismi 4 defa da Ioannis Rizos Manes olarak geçen "doktor Ioannis", (5) bir defa Sultan "IV. Murat", "Amuratis" olarak, (6) Tufan Ağa bir defa, (7) Fatih Sultan Mehmet (*sultanos Fatihmehmetis*) bir defa. Geri kalan isimler ya antik Yunan isimleridir, ya da mitolojik isimlerdir.

.....

5 *Fakat yalnızca Büyükada'da var böylesi özgürlük, / Tek başına başka köyleri geride bırakan... Bir Rum kızını karşıladım İstanbul'dan gelirken, / şarkı söyleyerek hakikatı herkese anlattı.* Burada yazar hayatında ilk defa Rum bir genç kadınla karşılaşmaktadır. Genç kadın Adalar sakinlerinin özgür yaşamlarıyla ilgili bir şarkı söylemektedir, *VOSPOROMAHIA*, 3361-62 ve 3369-3370. dizeler arası, s. 116.

Ayrıca, bu eser için çağdaş Türkçe bibliyografyalarında yapılan tarama sonuç vermedi. Bunun tek istisnası 2009 senesinde doçent olan Dr. Esin Ozansoy⁶ tarafından yazılmış ve Lale Devri'nin büyük şairi Nedim (1681-1730) ile Momars arasında bir paralellik kuran konferans bildiri metniydi. Doğa ve bahçeleri öven o devrin şiiri imparatorluk başkentinin mekansal yapısı ve bina altyapısı hakkında bilgi de veriyordu aynı zamanda. Konuya ilişkin iyi bir kaynak Shirine Hamadeh'in⁷ Osmanlı şairlerinin listesini Dîvan-ı Sûrûrî, Dîvan-ı Fennî ve özellikle de Boğaz kıyıları için yazılmış bir övgü şiiri olan Sâhîlnâme⁸ ile zenginleştiren görece yeni çalışmasıdır.

Ayrıca, *Vosporomahia*'daki yer isimlerini yazarı Momars'ın iki çağdaşının eserleriyle de karşılaştırdık. Bunlardan biri İki Sicilya Kraliyeti'nin elçiliğinde Momars'ın meslekdaşı olan Cosimo Comidas de Carbognano, yani Ermenice ismiyle, Kozmas Kömürçüyan (1749-1807)'di. Kömürçüyan'ın eseri 1794 yılında ilk önce İtalya'da *Descrizione Topografica dello stato presente di Constantinopoli* (Bugünkü İstanbul'un Topografik Tasviri) başlığıyla, çok sonra, 1993'te de Türkçe'de *18. Yüzyılın sonunda İstanbul* başlığıyla basılmıştır. İkincisi ise, yine Ermeni ancak hem öğretmen hem de Venedik'teki Aziz Lazarus Manastırı'nda bir keşiş olan Gugas İnciciyan'ın (1758-1833) *İstanbul'un Tarihi* başlığıyla 1804 yılında ilk önce Ermenice olarak yazdığı, yine çok sonra, 1956'da Türkçe'de *18. Asırda İstanbul* başlığıyla basılan eseriydi. *Vosporomahia*'nın yazıldığı seneye aralarında sırasıyla 38 ve 48 yıl zaman farkı olsa da, bu eserler *Vosporomahia*'nın 1792 yılındaki ikinci basımı ile çağdaş sayılabilirler.

Momars metni muhtemelen, metin içinde iki kez üstü kapalı bir şekilde değindiği Nuruosmaniye Camii'nin inşa edildiği

.....

6 Esin Ozansoy, «İstanbul Boğazı'ndaki Güzellik Savaşı “Bosporomakhia”, ss. 105-112, Feridun M Emecen (ed.), *İmparatorluk Başkentinden Kültür Başkentine. İstanbul*, Kitabevi, İstanbul, 2010 ve 2011.

7 Shirine Hamadeh, *The City's Pleasures. Istanbul in the Eighteen Century*, University of Washington Press, 2007 ve Türkçe'de: *Şehr-i Sefa. 18. Yüzyılda İstanbul*, İlknur Güzel (çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

8 Fevziye A. Tansel (çeviri ve yorum), “Dîvan Şairlerimizden Fennî'nin Boğaziçi Kıyılarını Canlandıran Mesnevisi: Sâhîlnâme, *Bellefen* 40, 158 (1976), ss. 331-346.

1748-1756 yılları arasında yazıyor. İlkinde Boğaz'ı ve İstanbul'u tasvir ederken yapımına başladığını belirtiyor, ikincisinde ise metnin sonuna doğru doğrudan ismini vermeden yeni yapılan büyük cami olarak tanımlıyor. III. Ahmet'in saltanatı 20 yıl öncesinde sona ermiş de olsa, silinemez izler bırakmıştır. *Vosporomahia* da Lale Devri'ni çok güçlü renklerle, güzel olanı ve Sadabad eğlencelerini vurgulayarak resmetmektedir.

Sultan III. Ahmet Han'ın saltanatı sırasında İstanbul ilk batılılaşma girişimini yaşadığı gibi, İmparatorluk da ilk yenilgilerini almış ve sınırlarında gerileme başlamıştır. Birçok tarihçi de bu dönemden, lalere duyulan hayranlıktan ve yüceltilerek yapılan referanslardan dolayı Lale Devri olarak bahsetmektedir. Dönemin tarihine damgasını vuran kişi Sadrazam Nevşehir'li Damat İbrahim Paşa'dır. İlk defa Sultan'ın ikamethanesi yer değiştirerek, tüm saray erkânı ve çalışanlarıyla beraber Topkapı'dan Haliç'in kıyısına taşınır. İmparatorluğun yazlık sarayının bahçesinde yetiştirilen lale, Haliç Körfezi'ne, Kağıthane⁹ deresine, Boğaz kıyısındaki yalıların bahçelerine kadar tüm İstanbul'a yayılmıştır. 1722 yılında Haliç'in kuzey kıyısında İbrahim Paşa'nın teşvikiyle üç saray ve Arapça "sad" ya da "saad" kelimesinden türeyen ve mutluluk sarayı anlamına gelen Sadabad Kasrı inşa ettirilir.¹⁰ Momars eserinde bu bölgeye çokça değinir ve bölgenin kurucusunu yüceltir. Kendisini Eyüp tepelerinde (kendi verdiği isimle, Eyüp Dağı'nda) konumlandırır ve buradan Haliç'teki gemileri ve tersaneleri seyrederken tasvirini şu şekilde tamamlar:

.....

9 Bu bölge, Anadolu Hisarı'nın güneyindeki Göksuyu deresine ithafen söylenen "Asya'nın tatlı suları" ifadesine zıtlık oluşturacak şekilde "Avrupa'nın Tatlı Suları" ya da şiirsel adıyla neşe bahçeleri olarak da biliniyordu, bkz. John Freely, *Κωνσταντινούπολη, από τον χριστιανισμό στο Ισλάμ (Istanbul, Hristiyanlıktan İslama)*, Atina 2001, s. 279.

10 Sözcük hem mutluluk, hem de şans anlamlarına gelmektedir. S. Vizantios (1851), *Konstantinupolis* adlı eserinde s. 612, bu sözcüğü "mutluluk binası" olarak çevirmiştir, tıpkı mutluluk kapısı anlamına gelen Der Saadet'in İstanbul'un isimlerinden biri olması gibi. Redhouse'un *Türkçe Osmanlıca-İngilizce sözlüğü* "sa'd"ın İngilizce anlamını "prosperity, happiness, auspiciousness; lucky, auspicious" olarak vermektedir ve *Sa'dabad*, için "a name given, in the Tulip Period, to the picnic park at the Sweet Waters of Europe (Kağıthane)" yazmaktadır, s. 969.

Başladığım bu tasvirle kapatalım hesabı,
Saraylar, köşkler, Sadabad gösterdiğim gibi
İki zengin sarayı, mutluluk dolu
Güzelleştiriyor bu çift yollu Kanalı.¹¹

Adını kendisinden yapılan “köşkeri ve odaları ünlü” olan karaağaçtan alan en geniş saraya “Karagacı” denmekte. Ancak ikinci bir yer de şu şekilde geçmekte metinde:

Ötekine Bahariye derler, baharı seyretme yeri,
çünkü açıktır yüreği, güzeldir meydanı.
İbrohor Köşkü bir de, ve de tahta köprü,
Suyu süsler, çayırı güzelleştirir.
Altından geçip Sadabad’a gider,
kapısına kadar, kayıklar çıkar.
İbrahim Paşa’nın fikri, bu tuhaf icat
Sanırsın Versay Sarayı şu bizim Sadabad.¹²

Fransız Versay ve Marly Sarayları’nın bir modeli olarak düşünülen Sadabad Kasrı’nın inşaatı bizzat Sadrazam Damat İbrahim Paşa’nın nezaretinde tamamlanır. Kasrın tasarımı ise İmparatorluğun o zamanki Paris elçisi olan Mehmet Çelebi’nin Paris’ten getirdiği saray ve bahçe planlarından esinlenilerek yapılır. Sadabad’ın imparatorluk bahçelerine mermer bazlı üç mermer şadırvanın dışında, Cedvel-i Sîm adında bir kanal ve taş zeminli üç ahşap pavyon inşa edilir. Momars büyük bir ihtimalle düzenlemeleri kendi gözleriyle gördükten sonra betimlemiştir:

Bir Saray neşeyle dolu, kısa sürdü inşası,
Her tarafı mermer bir köşk, bitiverdi hemen.
Çepeçevre simetrik kolonlarıyla,
şadırvanıyla, kubbesiyle ne kadar da süslü.

.....

11 VOSPOROMAHIA, 2796-99. dizeler arası, s. 99.

12 VOSPOROMAHIA, 2806-13. dizeler arası, s. 100.

Cumbası alçak, bir geminin burnu sanki,
kenarları geniş, büyük havuzu.
Uzun bir Kanal, görebilmesi için.
sıra sıra dizilmiş ağaçları, her bir kıyıda.¹³

Suya dair düzenlemeleri tasvir ettikten sonra birkaç dizede de yerleşime ve binaların mimarisine odaklanır:

Bunlar için o zaman çıktı bir Ferman,
bütün kodamanlar sağlam köşkler yaptırsın,
İlk İbrahim Paşa yeri seçti,
nasıl yapılır güzel bir köşk, onlara gösterdi.
Ortada Divanhane, kenarlarda odalar,
tüm kepenkler açık, şenlikli sofalar.¹⁴

Başta Pera bahçelerine yerleşmiş olan elçilikler şimdi kalabalık ve veba salgını korkusu nedeniyle Boğaz'daki köylere, özellikle de Tarabya'ya ve Frenkler'in beğendiği yer anlamına gelen "frenipesent" adı verilen Büyükdere'ye taşıyorlardı.

Büyükelçiler Büyükdere'de oturmak ister,
bütün köyler arasından bunu seçer.
Havanın kıymetini bilenler,
orda ev inşa eder, orayı sayar devlet.¹⁵

Fransa'dan alınan modeller yalnızca Kağıthane'deki bahçelerin peyzajında ve mimarisinde değil, zengin ve nüfuzlu ailelerin Boğaz kıyılarındaki konakları için de kullanılıyordu. Haliç kıyılarındaki bu inşaat yoğunlaşması, incelikli bir estetik anlayışının hakim olduğu ve Batılı biçimlere kültürel açılımların ilk kez yaşandığı Lale Devri'nin (1718-1730) mimari anlamdaki zirvesi olsa da, Batı'daki planların ve mekanların taklidi olmaktan çok uzaktır. Düz ve eksenli bir su kanalı

.....

13 *VOSPOROMAHIA*, 2816-22. dizeler arası, s. 100.

14 *VOSPOROMAHIA*, 2832-37 dizeler arası, s. 100.

15 *VOSPOROMAHIA* (*ΒΟΣΠΟΡΟΜΑΧΙΑ*), 967-70. dizeler arası, s. 45-46.

olan gümüş yol (cetvel-i sim¹⁶) bahçe ve binalarda Batı'ya benzemek için gerekli olan simetri ve mutlak geometri için yeterli değildi. Peyzaj düzenlemesi Fransa'dakilerden daha çok, doğu peyzajlarına benzemektedir; saray da bazı neo-klasik motiflere rağmen, ölçek ve yapı olarak derin Osmanlı izleri taşımaktadır. Damat İbrahim Paşa'nın sağladığı uzun süren barış dolu bir döneme denk gelen bu parlak devir İbrahim Paşa'nın öldürülmesi ve Sadabad Kasrı'nın yakılmasıyla çabuk sona erecekti (*Böylece ayaklanma sarayları delice yakıp yıktı / ne varsa var olan hepsini yok etti*¹⁷). Sultan III. Ahmed de savaş ganimetlerinden pay alamayan yeniçeriler tarafından tahttan indirilip sürgün edildi. Bu arada İmparatorluğun sınırları da gittikçe geriliyordu.

III. Ahmed'in yerine tahta çıkan yeğeni I. Mahmud (1730-1754) büyük bir temizleme işine girişip on yedi bin yeniçeriyi idam ettirdi ve halk eğlencelerine büyük ölçüde sınırlamalar getirdi. Aynı zamanda başkentin iki yüzyıldır ihmal edilen su şebekesini modernize ettirdi. Terkos gölünün suyundan faydalanmak amacıyla Belgrad ormanında bir baraj ve kemerli suyolu inşa ettirdi. Ayrıca Pera Beyoğlu'nun en önemli meydanına Taksim adını veren su deposunu yaptırdı; şairin de dediği gibi: (*Mağrurdur Beyoğlu ebedi yaşayacak olan binasıyla / İbrahim Paşa'nın namı ve daha niceleri değerdir ona. / Bir su kazanıdır, su taksim eder /Taksim derler adına, yakıştığı gibi şanına.*¹⁸

Bu devirde ortaya çıkan doğa aşkıyla, "Bendya" (Μπέντια), yani su bendleri adı verilen bölge gelişme gösterir ve nüfuzlu insanların ilgi odağı haline gelir, "*Biri İbrahim Paşa'nın çok gözlü kemeri, /*

.....

16 "Cetvel-i sim" ismi "gümüş kanal" dışında, düz yapısından dolayı "gümüş kural ya da cetvel" anlamına da gelmektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere tasarımında 17 ve 18. yüzyıl Fransız kraliyet bahçelerinden esinlenilmiş olan bu kanal 1100 metre uzunluğunda, 28 metre genişliğindeydi. Bkz. Deniz Çalış, «Gardens at the Kağıthane commons during the Tulip period (1718-1730)», Michel Conan, *Middle East garden traditions unity and diversity* içinde, Dumbarton Oaks edition, Washington 2007. Kağıthane'ye yapılan saraylar nedeniyle buradaki su düzenlemesi ve bahçeler çok sonra, 20. yüzyılın ortalarında (1956) tahrip edilmiştir.

17 VOSPOROMAHIA, 2860-61. dizeler arası, s. 101.

18 VOSPOROMAHIA, 2930-33. dizeler arası, s. 103.

Öteki Bendi yüksek mi yüksek, korkutur gözleri¹⁹”, yani yüksekliği korku salmaktadır.

Momars’ın bugün de geçerli olan şu yer isimlerine yer vermesi tesadüf değildir: Ayazağa (Αγιάζαγα), Ayvatköy [Belgrad Ormanı] (Αϊβάτκιογι), 13 ayrı sayfada Veligradi ya da Belgradi (Βελιγράδι/Μπελιγράδι), Devenci bostanı (Δεβεντζί μποσιάνι), Domuzdere (Δομούζδερε), Kila (Κίλα), Kömürlü (Κιουμουρλί), köy, 5 ayrı sayfada Bendi/Bendya (Μπέντι/Μπέντια), Bulegren/Buligren (Μπουλεγρέν/Μπουλιγρέν), köy, Orta Çeşme (Οριτά τσεομέ) [Ayazağa], Petinohori, Turkohori / Belgrad, Kale, köy, Çiftehavuz ve Çayırbendi [Belgrad Ormanı] (Τζιφτεχαβούζ & Τσαϊρμπεντι).

Bunlara ek olarak başka eserler de, Topkapı Sarayı’nın yani Bab-ı Humayun’un dış kapısının önüne inşa edilen III. Ahmed çeşmesi gibi en merkezi ve nüfusun yoğun olduğu yerlere inşa edilen barok tarzında çeşmeler ya da sebillerdi.²⁰ Daha sonra bu yerlerin çoğu meydan olarak tanzim edilmiştir. Bunlar meydan gibi Batı tarzı bir şehir mekanının planlanmasına yönelik bir iradenin varlığının ilk örnekleriydi. Yukarda bahsettiğimiz yer isimleri dizini dışında, Yunan araştırmacılar için metinde geçen Türkçe sözcükleri, anlamlarını, herbirinin dize ve sayfa numaralarını içeren bir dizin hazırladık. Buna ek olarak, aynı döneme ait beraberindeki sözlükçelerle birlikte sekiz adet edebi metne referansta bulunduk ve konuyla ilgili iki ayrı sözlük kullandık. Karşılaştırılacak olan metinler manzume, hikaye, günce ve tiyatro oyunları gibi farklı türlere ve kategorilere ait; keza herbiri dönemin olayları, coğrafyası, anıtları, duyguları, karakterleri, örf ve adetleri gibi farklı konuları ele almakta. Daha sonra ana ek-senini *Vosporomahia*’da geçen 326 adet Türkçe sözcüğün belirlediği karşılaştırmalı bir tablo oluşturduk ve birbirine denk gelen sütunlara herbir metinde ve sözlükte bulunan benzer sözcükleri ayrı ayrı yerleştirdik.

.....

19 *VOSPOROMAHIA*, 1419-20. dizeler arası, s. 59.

20 Meydanlardaki başlıca çeşmelerden ikisi III. Ahmed çeşmesidir. Bir tanesi Topkapı Sarayı’nın kapısının önünde Aya Sofya’nın doğu tarafında (1728), öteki de Üsküdar iskele meydanında (1728) bulunmaktadır. Bknz. Nuran Kara Pilehvarian, Nur Urfalıoğlu, Lütfi Yazıcıoğlu, *Osmanlı başkenti İstanbul’da çeşmeler*, YEM yayın, İstanbul, 2000.

VOSPOROMAHIA ŞİİRİNDE TÜRKÇE KELİMELEER
VE 18. YÜZYIL İSTANBUL TASVİRİ

Bu çalışmamız için ise, bu dizini Türkçe okuyucuların anlayacağı şekilde adapte ettik. İlk önce, sözcükleri gramatik türlerine göre, yani isim, fiil, ve sıfat olarak ayırdık. 1. sütunda Türkçe sözcükler bulunmakta; 2. sütunda ise Türk araştırmacılara Türkçe ve Yunanca arasındaki telaffuz farkını gösterebilmek amacıyla Latin harfleriyle metin içinde geçtiği şekliyle okunuşları; 3. sütunda, sözcükleri metnin 1792 yılı Venedik basımındaki takip ederek ve yazımlarını değiştirmeden alfabetik olarak sıraladık; 4. sütunda ise sözcüğün metin içinde ne kadar tekrar edildiğini görüyoruz. Ve son olarak 5. sütunda da, dönemin diğer metnindeki tekrar sayısını. [Ekteki tablo 2, bkz.]

Son olarak, yakın gelecekte *Vosporomahia*'nın tümünün Türkçe'ye çevrilmesini dilediğimizi belirtmek isteriz. Zira bu metin, bir dönemin diline ışık tutmanın ve sakinlerinin İstanbul için dediği gibi, "dünya üzerindeki cennetin" örnek bir tasviri olmanın ötesinde, onların beraber barış içinde yaşadıklarının bir kanıtıdır da aynı zamanda.

A/a	Türkçe İsimler	İsimlerin Telaffuzu	Yunanca İsimler	Metinde Tekrar Sayısı	18. yy. Metinlerinde Tekrar Sayısı
1	ağa	agas	Αγάς	6	8
2	ağırlık	agirliki	αγирλίκι	2	5
3	ejder	azderi	αζδέρι	1	3
4	akıntı	akindi	ακινδί	3	1
5	alay	alay	αλάϊ	3	6
6	alem	alemi	αλέμι,	3	1
7	abher-boya	aber-boya	αμπερμπόγια	1	1
8	anafor	anafori	αναφόρι	2	2
9	adet	adeti	αντέτι	1	3
10	araba	arabas	αραμπάς	1	4
11	arabacı	arabacis	αραμπατζής	3	2
12	arzoda	azrodas	αρζοδάς	2	1
13	atmaca	atmacas	ατματζάς	1	0
14	ahenk	ahengi	αχέγκι	1	2

OSMANLI İSTANBULU V

A/a	TÜRKÇE YER ADLARI [TOPONIMIA]	YUNANCA YER ADLARI TELAFFUZU	YUNANCA YER ADLARI YAZILIŞI	TEKRAR
I.	SUR İÇİ YER ADLARI	(ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ)	ΠΕΡΙΤΕΙΧΙΣΜΕΝΗΣ ΠΟΛΗΣ	
1	Akropolis (Topkapı)	<i>Akropolis</i> (Topkapı)	<i>Ακρόπολις</i> (Τόπκαπι)	4
2	At meydanı/ Hippodrom forumları	<i>Atmeydan / Ipodromos, fori</i>	<i>Ατμειντάν / Ιππόδρομος, φόροι</i>	1
3	Bizans/ Yeditepe/K-polis* / Poli	<i>Bizantio / Eptalofos / K-polis / Poli</i>	<i>Βυζάντιο/ Επτάλοφος/ Κ-πόλις*/ Πόλη</i>	64
4	Eğrikapı/ Ğrikapı	<i>Eyrikapı / Yrikapı</i>	<i>Εγρίκαπι/ Γρίκαπι</i>	2
5	Yedikule/ Kuleler	<i>Epta Kulades / Kulades</i>	<i>Επτά Κουλάδες/ Κουλάδες</i>	3
6	Kapan (Unkapanı)	<i>Kabani [Unkapanı]</i>	<i>Καμπάνι</i> (Ούνκαπανι)	1
7	Kadırga limanı	<i>Kateryolimenas</i>	<i>Κατεργολιμένας</i>	1
8	Haliç	<i>Keratios</i>	<i>Κεράτιος</i>	1
9	Marmara denizi	<i>Marmaras, thalasa</i>	<i>Μαρμαράς, θάλασσα</i>	1
10	Balat	<i>Balatas</i>	<i>Μπαλατάς</i>	2
11	Sarayburnu (Tepenin ucu)	<i>Sarai / Seraiburnu (Akroria)</i>	<i>Σα(ε)ράϊμπουρνου (Ακρόρεια)/ Σεράϊ Μπ.</i>	5
12	Fener {Haliç}	<i>Fanari (Keratiu)</i>	<i>Φανάρι</i> (Κερατίου)	3
II.	AVRUPA YAKASI YER ADLARI		ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΒΟΣΠΟΡΟΥ	
13	Ayazağa	<i>Ayazaga</i>	<i>Αγιάζαγα</i>	1
14	Ayvath köy, Ayvatlı (Belgrad ormanı)	<i>Ayvath koyi, Ayvatli</i>	<i>Αϊβάτκιογι, Αϊβατλί (Δάσος Βελιγραδίου)</i>	2
15	Akıntıburnu/ Punta burnu	<i>Akinti Burnu</i>	<i>Ακινδίμπουρνού</i>	2
16	Arnavutköy/ Mega Revma	<i>Arnautkoyi / Mega Revma</i>	<i>Αρναούτκιογι/ Μέγα Ρεύμα</i>	6
17	Belgrad	<i>Veligradi / Velgradi / Beligradi</i>	<i>Βελιγράδι, Βελγράδι / Μπελιγράδι</i>	17
18	Boğaz[içi]/ Kanal	<i>Vosporos / Kanali / Kastasteno / Bogazi</i>	<i>Βόσπορος/ Κανάλι/ Κατάστενο/ Μπογάζι</i>	44
19	Yeniköy/ Nihori	<i>Yenikoyi / Neohori</i>	<i>Γενίκιογι/ Νεοχώρι</i>	4
20	Yerliköy [Uskumru köyü (Sarıyer)]	<i>Yerlikoyi (Sariyer)</i>	<i>Γερλίκιογι (χωριό) (Σαρίγιερ)</i>	1
21	Deveci bostanı (Bendler)	<i>Devenci bostani (Bentia)</i>	<i>Δεβεντζίμποστάνι (Μπέντια)</i>	1

VOSPOROMAHIA ŞİİRİNDE TÜRKÇE KELİMELER
VE 18. YÜZYIL İSTANBUL TASVİRİ

22	Demirciköy (Sarıyer)	<i>Demircikoyi, horio</i> (Sarıyer)	<i>Δεμρτζίκιογι, χωριό</i> (Σαρίγερ)	1
23	Dolmabahçe	<i>Dolmabahces</i>	<i>Δολμάμπαχτζες</i>	2
24	Domuzdere (Belgrad ormanı)	<i>Domuzdere</i> (Dasos Veligradiu)	<i>Δομούζδερε</i> (Δάσος Βελιγραδίου)	1
25	Batı/ Batı tarafı ve köyleri	<i>Disi / Ditika meri & horia</i>	<i>Δύση / Δυτικά μέρη & χωριά</i>	48
26	Avrupa	<i>Evropi</i>	<i>Ευρώπη</i>	12
27	Zerbaşı (Büyükdere)	<i>Zerbasi</i> (Buyukdere)	<i>Ζερμπασί</i> (Μπουγιούκντερε)	1
28	Tarabya	<i>Therapia</i>	<i>Θεραπειά</i>	20
29	[Rumeli] Hisar[1]/ Kale	<i>Isar/ Kastro</i>	<i>Ισάρ[ι]/ Κάστρο</i> [Ρούμελης]	6
30	[Rumeli ve Anadolu] Kavakları	<i>Kavakia</i>	<i>Καβάκια</i> [Ρουμέλης & Ανατολής]	1
31	Kayalar (Rumelihisar)	<i>Kaylarya / Kaylar</i>	<i>Καϊλαργιά/ Καϊλάρ</i> [Ρουμελιχισάρ]	3
32	Kalender bostanı (Yeniköy)	<i>Kalenderiu bostani</i> (Yenikoï)	<i>Καλενδεριού μποστάνι</i> [Γενίκοϊ]	1
33	Kalender bahçesi, köşkü	<i>Kalender bahce</i>	<i>Καλεντέρ μπαχτζέ</i>	1
34	Kanlı kavak deresi (Levent)	<i>Kanlı kavaki, deres</i>	<i>Κανλί καβάκι, ντερές</i> (Λέβεντ)	1
35	Kefeli (köy, Büyükdere)	<i>Kefeli, horio</i> (Buyukdere)	<i>Κεφελί, χωριό</i> (Μπουγιούκντερε)	4
36	Kilyos	<i>Kila</i>	<i>Κίλα</i>	1
37	Köybaşı (Büyükdere)	<i>Koybasi</i> (Buyukdere)	<i>Κιόϊμπασι</i> (Μπουγιούκντερε)	1
38	Kömürlü (Bendler)	<i>Komurli, horio</i> (Bentia)	<i>Κιουμουρλί, χωριό</i> (Μπέντια)	2
39	Kireçburnu	<i>Kirecburnu</i>	<i>Κιρέτζμπουρνου</i>	2
40	Kumbru (Uskumru) köyü (Sarıyer)	<i>Kumbrukoyi, horio</i> (Sarıyer)	<i>Κουμπρούκιογι, χωριό</i> (Σαρίγερ)	1
41	Kuruçeşme	<i>Kurucesmes</i>	<i>Κουρούτζεσμες</i>	3
42	Levent çiftliği	<i>Levent çiftliki</i>	<i>Λεβέντ τσιφλίκι</i>	1
43	Büyükdere limanı	<i>Limnionas</i> (Buyukdere limani)	<i>Λιμιόνας</i> [Μπουγιουκδερέ λιμινιόνας (λιμάνι)]	1
44	Karataş limanı (Rumeli Kavağı)	<i>Μαυρομολος / Μαυρο molos</i> (Rumeli Kavak)	<i>Μαυρομόλος/ Μαύρος μόλος</i> (Ρούμελη Καβάκ)	2
45	Mezarburnu (Büyükdere)	<i>Mezarburnu</i> (Buyukdere)	<i>Μεζάρμπουρνου</i> (Μπουγιούκντερε)	1

OSMANLI İSTANBULU V

46	Balık Pazarı (Büyükdere)	<i>Balık pazarı (Buyukdere)</i>	<i>Μπαλίκ παζάρι (Μπουγιούκντερε)</i>	1
47	Baltalimanı	<i>Baltalimani</i>	<i>Μπαλταλιμάνι</i>	2
48	Bahçeköy (Sarıyer)	<i>Bahcekoyi</i>	Μπαχτζεκιοϊ (Σαρίγερ)	1
49	Bebek	<i>Bebeki</i>	<i>Μπεμπέκι</i>	5
50	Bend / Bendler	<i>Benti/ Bentia</i>	<i>Μπέντι/ Μπέντια</i>	8
51	Beşiktaş	<i>Besiktası</i>	Μπεσικτάσι	3
52	Büyükdere	<i>Buyukdere</i>	Μπουγιούκδερε	20
53	Buleğren / Buliğren köyü (Bentler)	<i>Bulegren/ Buligren, horio (Bentler)</i>	Μπουλεγρέν / Μπουλιγρέν, χωριό (Μπέντια)	3
54	Yeni Mahalle	<i>Neos mahales</i>	Νέος μαχαλές	2
55	Ortaköy	<i>Ortakoyi</i>	<i>Ορτάκιογι</i>	3
56	Petnahor, Türk köyü (Horozlu köy) /	<i>Petinohori, turkohori / Beligradi</i>	<i>Πετεινοχώρι, τουρκοχώρι / Μπελιγράδι</i>	1
	Göktürk beldesi (Belgrad ormanı)			
57a	Punta (Arnavutköy Burnu)	<i>Punta (Mega Revmatos)</i>	<i>Πούντα (Μέγα Ρεύματος)</i>	2
57b	Punta (Tarabya burnu)	<i>Punta (Therapion)</i>	<i>Πούντα (Θεραπειών)</i>	4
57c	Punta (Şeytan Akıntısı burnu)	<i>Punta (Seytan Akintisi)</i>	<i>Πούντα (Σεϊτάν Ακιντισί)</i>	1
57d	Punta (Emirgan burnu)	<i>Punta (Emiryeni)</i>	<i>Πούντα (Εμιργένη)</i>	1
57e	Punta (Büyükdere burnu)	<i>Punta (Buyukdere)</i>	<i>Πούντα (Μπουγιούκντερε)</i>	1
58	Pirgos [(Kemer) Burgaz] köyü (Bendler)	<i>Pirgos, horio (Bentia)</i>	<i>Πόργος, χωριό (Μπέντια)</i>	1
59	Ovidius Kulesi (Uskumru köyü, Sarıyer)	<i>Pirgos Ovidiu (Kumrukoyi, Sarıyer)</i>	<i>Πόργος Οβίδιου (Κουμρούκιογι, Σαρίγερ)</i>	1
60	Sarıyer / Sarıyar	<i>Sarıyer</i>	Σαρίγερ	2
61	Şeytan akıntısı (Rumeli Hisarı)	<i>Seitan Akintisi (Rumeli Hisari)</i>	<i>Σεϊτάν Ακιντισί (Ρούμελι Χισάρι)</i>	1
62	Zekeriya köy (Sarıyer)	<i>Sekere (Sarıyer)</i>	<i>Σεκερέ, χωριό (Σαρίγερ)</i>	1
63	İstinye	<i>Steni</i>	Στένη	4
64	Çayır benti (Belgrad ormanı)	<i>Cairbenti (Beligradi)</i>	<i>Τζαϊρμπεντί (Μπέλιγράδι)</i>	1

VOSPOROMAHIA ŞİİRİNDE TÜRKÇE KELİMELELER
VE 18. YÜZYIL İSTANBUL TASVİRİ

65	Çiftehavuz (Bendler)	<i>Ciftehavuz</i> (Bentia)	Τζιφτεχαβούζ (Μπέντια)	1
66	Rumeli Feneri köyü (Boğaz)	<i>Fanaraki</i> (evropaiki akti Vosporu)	Φαναράκι (ευρωπαϊκή ακτή του Βοσπόρου)	1
III.	GALATA VE ÇEVRESİ YER ADLARI		ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΓΑΛΑΤΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ	
67	Aynalı(kavak)	<i>Aynali</i>	<i>Αϊναλί</i>	1
68	Galata [Karaköy]	<i>Galatas</i>	Γαλατάς	8
69	Azapkapı	<i>Zapkapı</i>	<i>Ζάπακαπι</i> (Αζάπακαπι)	1
70	Kasımpaşa	<i>Kasimpasa</i>	<i>Κασίμπασα</i>	2
71	(İç) Liman / Galata	<i>Limenas</i> (Eso Limenas/ Galatas)	<i>Λιμένας</i> (Εσω Λιμένας / Γαλατάς)	6
72	Beyoğlu	<i>Beioglu/ Beyoglu/ Stavrodromi(on)</i>	<i>Μπέϊογλου/ Μπέγιογλου/ Σταυροδρόμι(ον)</i>	9
73	Dere (Kasımpaşa)	<i>Deres</i> (Kasimpasa)	<i>Ντερές</i> (Κασίμπασα)	1
74	Okmeydanı	<i>Okmeidani/ Okmeydani</i>	<i>Οκμείντάνι/ Οκμειδάνι</i>	3
75	Sütlüce	<i>Sutlice</i>	<i>Σούτλιτζε</i>	1
76	İstiklal Caddesi (Beyoğlu)	<i>Strata makria, isia, plati</i> (Beyoglu)	<i>Στράτα μακρυνά, ίσια, πλατειά</i> (Μπέϊογλου)	1
75	Tatavla [Kurtuluş]	<i>Ta tavla</i> (Tatavla)	<i>Τα ταύλα</i> (Ταταύλα)	2
76	Taksim	<i>Taksimi</i>	<i>Ταζήμι</i>	1
77	Cendere vadisi (Kağıthane)	<i>Cenderes, lagkadı</i> (Kayithane)	<i>Τζέντερες, λαγκάδι</i> (Καγιτχανέ)	1
78	Tophane	<i>Tophanas, Tophanes</i>	<i>Τοπχανάς, Τοπχανές</i>	5
79	Fındıklı	<i>Funduklı</i>	<i>Φουντουκλί</i>	1
80	Hasköy	<i>Haskoyi</i>	<i>Χάσκιογι</i>	1
IV.	EYÜP VE ÇEVRESİ YER ADLARI		ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΕΓΙΟΥΠ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ	
81	Avas köyü (Eyüp)	<i>Avaskoi, horio</i> [Avaso (Eyup)]	<i>Αβάσκοϊ, χωριό</i> [Αβάσσο (Εγιούπ)]	1
82	Ayiyorgi köyü (Küçük Çekmece)	<i>Ayiyorgi, horio</i> (Kucuk Cekmece)	<i>Αγιγιώργη, χωριό</i>	1
	[Küçük Çekmece (Azatlı / Kayabaşı)]		[Κιουτσούκ Τσεκμετζέ (Αζατλί / Καγιάμπασι)]	
83	Aya Stefanos (Yeşiköy)	<i>Ayios Stefanos</i>	<i>Άγιος Στέφανος</i> (Γεσίλκιοϊ)	1
84	Eyüb tepesi	<i>Eyupiu oros</i>	<i>Αιγιπίου όρος</i>	2

OSMANLI İSTANBULU V

85	Alibey köyü ve Sarayı	<i>Alibekoi</i> [horio & saray]	<i>Αλιμπέκιοϊ</i> [χωριό & Σαράι]	3
86	Eyüp Cami ve köyü	<i>Yip'</i> (Eyup)	<i>Γιπ'</i> (Εγιούπ), τζαμί & χωριό	2
87	Davutpaşa köyü (Eyüp)	<i>Dautpasas, horio</i>	<i>Δαούτπασας, χωριό</i> (Εγιούπ)	1
88	Kalfa Köyü, Mahmud-bey (Eyüp)	<i>Kalfas, horio</i> (Eyup)	<i>Κάλφας, χωριό</i> (Εγιούπ)	1
89	Küçük Çekmece kanalı / boğazı	<i>Katasteno</i> [tu Kucuk Cekmece]	<i>Κατάστενο</i> [του Κιουτσούκ Τσεκμετζέ]	1
90	Küçük Çekmece köyü ve köprüsü	<i>Kucuk Cekmece, horio & kopri</i>	<i>Κιουτσούκ Τσεκμετζέ, χωριό & κιοπρί</i> [γέφυρα]	1
91	Küçükköy (Eyüp)	<i>Kucukkoy, horio</i> (Eyup)	<i>Κιουτζούκκιοϊ, χωριό</i> (Εγιούπ)	1
92	Litre köyü, Esenler	<i>Litres, horio</i> (Esenler)	<i>Λίτραις</i> [Λίτρες], χωριό (Εσενλέρ)	1
93	Makriköy (Bakırköy)	<i>Makrohorio, Makrihori</i> (Bakirkoyi)	<i>Μακροχώριο, Μακρυχώρι</i> (Μπακίρκιοϊ)	2
94	Balıkli Rum mezarlığı	<i>Balukli, Romeon kimitirio</i>	<i>Μπαλουκλί, Ρωμαίων κοιμητήριο</i>	3
95	Büyük Çekmece, gölü ve köprüsü	<i>Cekmeces, megalos</i>	<i>Τζεκμετζές, μεγάλος</i> [λίμνη & γέφυρα]	3
96	Cebeci (Eyüp)	<i>Cebeci</i> (Eyup)	<i>Τζεμπετζί</i> (Εγιούπ)	1
97	Çırpıcı çayırı (Güngören / Eyüp)	<i>Cirpici cayiri</i> [Gungoren (Eyup)]	<i>Τζιρπιτζί τζαϊρί</i> [Γκιουνγκορέν (Εγιούπ)]	1
98	Filoriye (Florya) bahçesi	<i>Florya/ Floris bahces</i>	<i>Φλόρια / Φλώρης μπαχτσές</i>	3
99	Halkalı	<i>Halkali</i>	<i>Χαλκαλί</i>	1
100	Haramidere	<i>Haramidere</i>	<i>Χαραμίδερε</i>	1
V.	ASYA YAKASI YER ADLARI		ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΑΣΙΑΤΙΚΟΥ ΒΟΣΠΟΡΟΥ	
101	Akbaba köyü (Beykoz)	<i>Akbaba</i> [horio (Beykoz)]	<i>Ακπαμπα</i> [χωριό (Μπέυκοζ)]	1
102	Anadolu	<i>Anatoli</i>	<i>Ανατολή</i>	28
103	Asya	<i>Asya</i>	<i>Ασία</i>	53
104	Vanlı (Vaniköy)	<i>Vanli</i> (Vanikoyi)	<i>Βανλί</i> (Βανίκοϊ)	2
105	Yalıköy (Beykoz)	<i>Yalikoyi</i> (Beykoz)	<i>Γιαλίκογι</i> (Μπέυκοζ)	2

VOSPOROMAHIA ŞİİRİNDE TÜRKÇE KELİMELER
VE 18. YÜZYIL İSTANBUL TASVİRİ

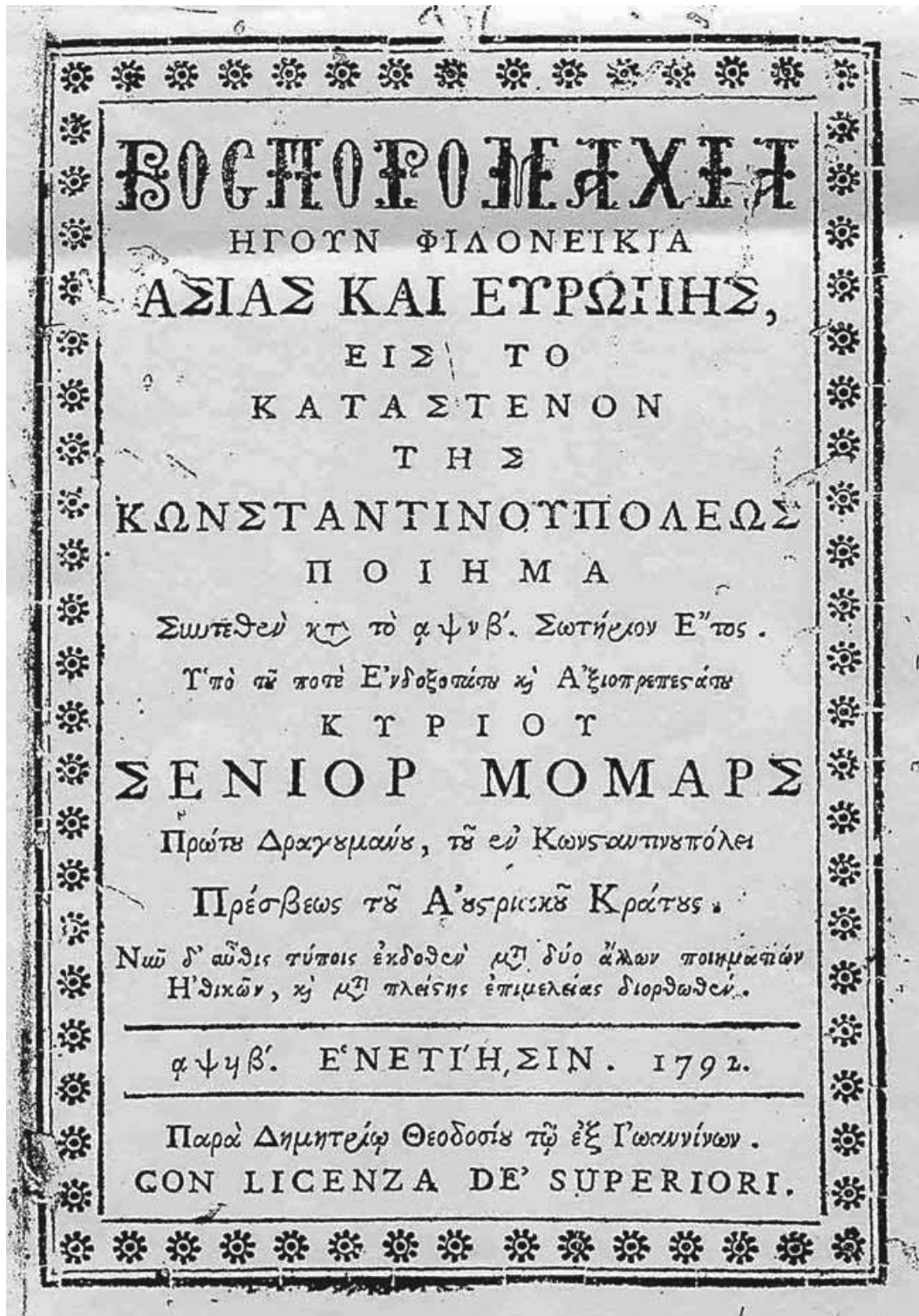
106	Yuşa tepesi (Beykoz)	<i>Gigantos oros / Gigas</i> (Beykoz)	Γίγαντος όρος / Γίγας (Μπέυκοζ)	6
107	Göksu	<i>Goksuyi</i>	Γκιόκσουϊ	4
108	Göksuyu deresi	<i>Goksuyi, potami</i>	<i>Γκιόκσουϊ, ποτάμι</i>	1
109	Elmalı [Yuşa tepesi- nin (Beykoz)]	<i>Elmali / Almali</i> [Gi- gantos (Beykoz)]	<i>Ελμαλί / Αλμαλί</i> [Γίγαντος (Μπέυκοζ)]	2
110	İncirli, dağları (Beykoz)	<i>Incirli, vuna</i> (Beykoz)	<i>Ιντζιρλί, βουνά</i> (Μπέυκοζ)	2
111	Kavacık, Kanlıca (Beykoz)	<i>Kavancik</i> (Kanlıca, Beykoz)	Καβαντζίκ (Κάνλιτζα, Μπέυκοζ)	1
112	Kanlıca	<i>Kanlıca</i>	Κάνλιτζα	2
113	Kandilli	<i>Kandili</i>	<i>Καντιλί/Κανδη(ι)λί</i>	3
114	Kiraz köyü (Beykoz)	<i>Kerasohori</i> [(Keratoho- ri) Beykoz]	<i>Κερασοχώρι</i> [Κερατοχώρι (Μπέυκοζ)]	2
115	Çam körfezi bahçesi (Kanlıca)	<i>Korfez bahce</i> (Çamkör- fezi bahçesi)	Κιορφές μπαχτσέ (Τσαμκιορφέζι μπαχτσεσί, Κάνλιτζα)	1
116	Kö(r)fez (Çamkörfezi, Kanlıca)	<i>Ko[r]fes</i> (Çamkörfez, Kanlıca)	<i>Κιο[ρ]φές</i> (Τσαμκιορφές, Κάνλιτζα)	1
117	Kuzguncuk	<i>Kuzguncuki</i>	<i>Κουζγουντζούκι</i>	3
118	Macar bahçesi (Beykoz)	<i>Macarbahce</i>	<i>Μαντζάρμπαχτζε</i> (Μπέυκοζ)	2
119	Kara deniz	<i>Mavri thalasa</i>	<i>Μαύρη θάλασσα</i>	9
120	Küçükgöksu	<i>Mikrogoksui</i>	<i>Μικρογγιόκσουϊ</i>	1
121	Beykoz	<i>Beikoz</i>	Μπέϊκοζ	3
122	Neokastraki (Anadolukavağı)	<i>Neokastraki</i>	<i>Νεοκαστράκι</i>	1
123	Riva deresi (Beykoz)	<i>Riva</i> (Beykoz)	Ρίβα, ποτάμι (Μπέϊκοζ)	1
124	Selvi burnu (Beykoz)	<i>Selvi burnu</i> (Beykoz)	Σελβί μπουρνού (Μπέυκοζ)	1
125	Sultaniye (hasbahçesi) / Paşabahçe	<i>Sultanie</i> (Pasabahçe)	Σουλτάνιε (Πασάμπαχτσε)	4
126	İstavroz (Beylerbeyi)	<i>Stavrosis</i> (Beylerbeyi)	<i>Σταύρωσις</i> (Μπευλέρμπεγι)	2
127	Tokat (Beykoz)	<i>Tokati</i>	<i>Τοκάτι (Μπέυκοζ)</i>	1
128	Çengelköy	<i>Cengelkoyi</i>	Τζενγκέγκιοϊ	2
129	Çubuklu	<i>Cibukli</i>	<i>Τζιμπουκλί</i>	5

OSMANLI İSTANBULU V

130	Hünkar iskelesi (Beykoz)	<i>Hunkarskele</i> [Skala Vasiliki (Beykoz)]	<i>Χουνκίαρσκελε</i> [Σκάλα Βασιλική (Μπέυκοζ)]	4
VI.	KADIKÖYVE ÇEVRESİ YER ADLARI		ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΚΑΝΤΙΚΙΟΪ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ	
131	Kadıköy	<i>Kadıkoy / Halkidona</i>	<i>Καδίκοϊ / Χαλκηδόνα</i>	2
132	Kartal	<i>Kartalimi</i> (Hartalimi)	<i>Καρταλιμί</i> (Χαρταλιμή)	1
133	Kızkulesi	<i>Kastraki / Kizkulas,</i> <i>Kizkules / Lendru</i> <i>Pirgos</i>	<i>Καστράκι / Κιζκουλάς,</i> <i>Κιζκουλές / Λεάνδρου</i> <i>Πύργος</i>	4
134	Maltepe	<i>Maltepe</i>	<i>Μάλτεπες</i>	4
135	Bulgurlu (Üsküdar)	<i>Bulgurli</i> (Skutari)	<i>Μπουλγουρλή</i> (Σκούταρι)	1
136	İzmit körfezi	<i>Nikomidias kolpos</i>	<i>Νικομήδειας κόλπος</i>	2
137	Pendik	<i>Pantibi</i>	<i>Παντίχι</i>	1
138	Üsküdar	<i>Skutari</i>	Σκούταρι	8
139	Çamlıca	<i>Camlica</i>	<i>Τζαμλιτζά</i>	1
140	Çiçekçibaşı (Şeyh Mehmed Lalezari) bahçesi	<i>Cicekcibasi, perivoli</i>	<i>Τζιτζεκτζίμπασι,</i> <i>περιβόλι</i>	1
141	Tuzla	<i>Tuzla</i>	<i>Τούζλα</i>	1
142	Fanaraki veya Fenerbahçe	<i>Fanaraki</i> [veya Fanari (Halkidonas)]	Φαναράκι [ή Φανάρι (Χαλκηδόνας)]	4
143	Fenerbahçe	<i>Fenerbahce</i>	<i>Φενέρμπαχτζε</i>	4
144	Haydarpaşa	<i>Haydarpasa</i>	<i>Χαιντάρπασα</i>	1
145	Dul Bağı, Kadıköy	<i>Hiras ampeli,</i> <i>Halkidona</i>	<i>Χήρας αμπέλι,</i> <i>Χαλκηδόνα</i>	1
VII.	PRENS ADLARI YER ADLARI		ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΗΣΣΩΝ	
146	Harman yeri düzlüğü (Büyük Ada)	<i>Aloniu isioma</i> (Pringkipos)	<i>Αλωνιού ίσιωμα</i> (Πρίγκηπος)	1
147	Andigonos'un adası (Burgaz ada)	<i>Antigonus nisos /</i> <i>Antigoni</i>	<i>Αντίγονου νήσος /</i> <i>Αντιγόνου[η]</i>	3
148	Adalar	<i>Nisia</i>	<i>Νησιά</i>	20
149	Sivri ada	<i>Oksia</i>	<i>Οξειά</i>	1
150	Yassı ada	<i>Plati</i>	<i>Πλάτη</i>	1

VOSPOROMAHIA ŞİİRİNDE TÜRKÇE KELİMELER
VE 18. YÜZYIL İSTANBUL TASVİRİ

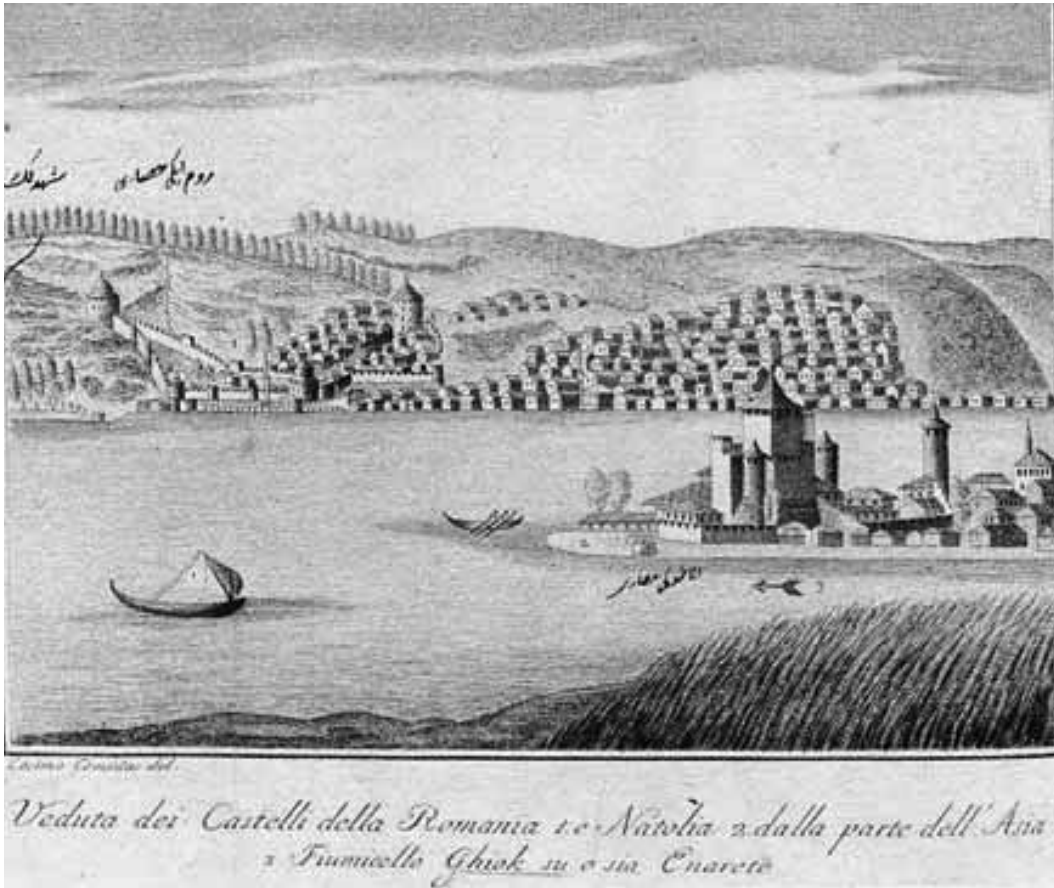
151	Büyükada	<i>Prigkipos, Nisi</i>	<i>Πρίγκηπος, Νησί</i>	8
152	Proti (Kınalı ada)	<i>Proti, nisos</i>	<i>Πρώτη, νήσος</i>	2
153	Çam Liman (Heybeliada)	<i>Cam limani</i> (Halki)	<i>Τζαμ λιμάνι</i> (Χάλκη)	2
154	Halki / Heybeli ada	<i>Halki, nisi</i>	Χάλκη, Νησί	12
VIII.	İSTANBUL DI- ŞINDAKİ YER ADLARI		ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΧΩΡΩΝ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΗ	
155	Etna (Sicilya'da yanardağ)	<i>Etni</i> (Etna)	<i>Αίτνη</i> (Αίτνα)	1
156	Akdeniz	<i>Aspri thalasa</i>	Άσπρη θάλασσα	1
157	Avgerinos (Sabah yıldızı)	<i>Avgerinos</i>	<i>Αυγερινός</i>	2
158	Afrika	<i>Afriki</i>	Αφρική	1
159	Afrodite (Venüs)]	<i>Afroditi</i>	Αφροδίτη	4
160	Venüs yıldızı	<i>Afroditi, astro</i>	Αφροδίτη , άστρο	2
161	Versay (Versailles) sarayı	<i>Versalie[s]</i>	<i>Βερσαλλιαί[ε]ς</i>	1
162	Cihan Boğazları (Trakya ve Kırım)	<i>Vospori Ikumenis</i> (Th- rakikos & Kimerios)	<i>Βόσποροι Οικουμένης</i> (Θρακικός και Κιμμέριος)	1
163	Helikon dağı (Korint körfezinin kuzeyinde)	<i>Elikonas</i>	<i>Ελικώνας</i>	6
164	Trakya	<i>Thraki</i>	<i>Θράκη</i>	3
165	Çin	<i>Kina</i>	<i>Κίνα</i>	1
166	Mısır	<i>Misiri</i>	Μισίρι	1
167	Uludağ	<i>Olimpos</i> (Vithinias)	<i>Όλυμπος</i> (Βιθυνίας)	1
168	Pliades (Ülker ve Sü- reya) yıldız kümesi	<i>Pliades</i> (asterismos)	<i>Πλειάδες</i> (αστερισμός)	1
169	Silivri	<i>Silivria</i>	Σηλοβριά	1
170	Rumeli	<i>Rumeli</i>	Ρούμελη	1
171	Truva	<i>Troas</i>	<i>Τρωάς</i>	2

Resim 1. Vosporomahia adlı kitabın ikinci baskısının kapağı

Resim 3. Boğazdan Karadenize çıkış, Carbognano, 48.7

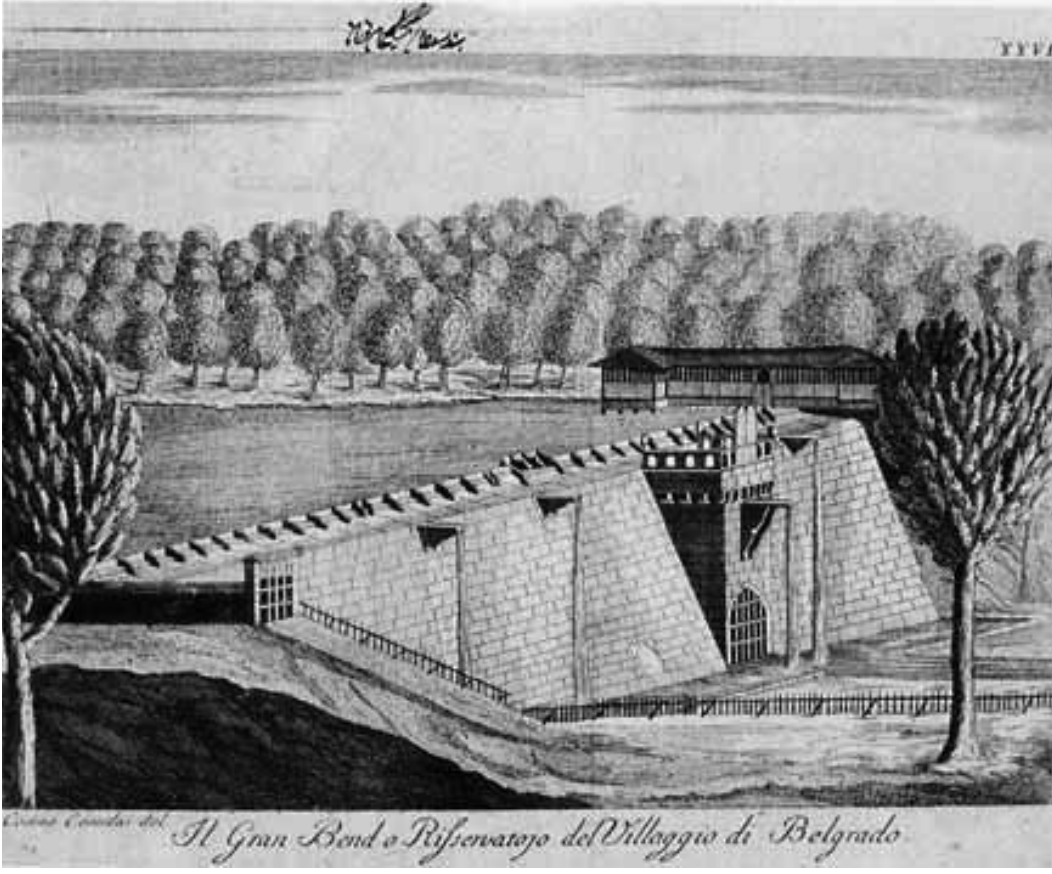

Resim 4. Anadolu ve Rumeli Hisarı, Carbognano, 48.6

VOSPOROMAHIA ŐİRİNDE TÜRKÇE KELİMELE
VE 18. YÜZYIL İSTANBUL TASVİRİ

Resim 5. Kız kulesi, Cabognano, 48.5

Resim 6. Belgrad köyünde büyük bend, Carbognano, 96.4